

גילה מציאות עגומה, התנכורת שיטתית ומתמדת של השלטון המקומיים ביחסם אל היהודים ההרריים, ואת מיצאו והצעותיו הציג בפני ועד המפלגה הקומוניסטית של דאסס"ר. ב-21 באפריל 1927 קיבל הוועד החלטה, שבה נאמר, בין היתר:

- (א) להביא בדחיפות העצה והערכה אקציבית להעברת דלת העם של היהודים ההרריים מהמנאל הלא-סאניטארי בעיר דרבנד לאזור או לאזורים אחרים של העיר. בעה ובאונה אחת לבקש באמצעות הוועד הפועל של דאסס"ר מן המוסדות המתאימים של רספס"ר להציג למטרה זו את הסכומים הדרושים.
- (ב) להציג לוועד הפועל הנפתי של דרבנד לנוקוט צעדים לשיפור המצב במאנאל.¹⁰

ההחלטה בלשון כמעט זהה קיבלה נשיאות הוועד הפועל של דאסס"ר ב-9 ביוני 1927.¹¹ ככל הדיע, אלה הן החלטות הראשונות שקיבלו רשות סובייטית בדבר 'דילול' או פינוי השכונה היהודית בדרבנד. והן התקבלו בעיקר בהשפעת הנציג ממוסקבה. אולם ראשי השלטון בדאסס"ר לא עשו כל מאמץ ליישום ההחלטה, אלא ראו בהן משום היתר להריסת מבנים בשכונה היהודית ופתח לפועלה בכיוון זה מצד שלטונות דרבנד. בשלבי 1927 התקיים 'כניסה כל-סובייטי של פועלות ואיכרות' ובו הופיעה נציגה מדרבנד — אשתר בניימינובה, היא התלוננה, כי בעיר לא קיימں בית-ספר לילדים היהודים ההרריים, לא מועדון נשות העדה והעירייה הורסת חמץ של דלת העם [...]. בלי לחת פיצו' כלשהו'. נאמה של בניימינובה הועבר לידי אוסטרובסקי,¹² ולמחרת היום (5 בנובמבר 1927) הוא כתב אל ר' סאביירוב (Sabirov), מלא מקום מנהל המחלקה ללאומנים בוצ'יק:

על אף ההבטחות, לא שלח הוועד הפועל של דאסס"ר שום ידיעות על התוצאות המעשיות של החלטות [בעניין היהודים ההרריים] שנתקבלו על ידי המוסדות

ההרריים. צורף נציגים במועדצת הפועלה והתעמלוה בקרבת עמי המזרחה, שהוקמה באוחה ועיירה. בדצמבר 1920 השחרח ביעידה של דלת-העם של היהודים ההרריים, שהתקיימה בדרבנד. עם הפילוג במפלגת 'פועלי-ציון' ב-1922 ה策רף למפלגה הקומוניסטית היהודית ('פועל ציון'). ופעל עם שידיה עד 1924. רק באמצעות שנות העשרים. כנראה, ה策רף למפלגה הקומוניסטית יעבד כמדריך באגף לעניינים הלאומיים בוצ'יק. במחצית השנייה של שנות העשרים ובשנות השלישיים הוא נחשב למומחה העיקרי ליוזם הרריים. ועל מרכיבת התעוודות שבידינו ציון. שיש להזכיר לדיעת אוסטרובסקי. סביר להניח, כי הוא היה אחד המדרנים של המוסדות הסובייטיים המרכזיים במוסקבה לפחות נגד הפליה היהודים ההרריים בdagstan. לא ידוע על גורלו אחר שנת 1934.

10. חعودות, עמ' 278.

11. העודות, עמ' 280.

12. דבריה: מעוזות, עמ' 129. התזכיר שלה הועבר לאוסטרובסקי ב-4 בנובמבר 1927 — ראה: שם, עמ' 290.

הסובייטיים והמלגמיים [...], لكن ראוי לזרז את העלאת השאלה על מצב היהודים ההרריים בדאס"ר בפני נשיאות וצ"ק.¹³

בקבוקת מכתב זה, החליטה נשיאות וצ"ק לקיים דיון על מצבם של היהודים ההרריים והודיעה על כך לנשיאות הוועד הפועל של דאס"ר וביקשה, במכבת מ-15 בדצמבר 1927: 'לשלוח בזמן הקרוב ביותר חומר מצה על הנושא הנדון לשם הינהן'.¹⁴ ואכן בראשית 1928 הגיע יו"ר הוועד הפועל של דאס"ר, נאוזמודין סאמורסקי,¹⁵ תזכיר נרחב (בן 28 עמודים), שבו דחה מכל וכל את הטענות על הפליה היהודים ההרריים והאשים את המתלוננים, ובראשם את בן העדה סובי (או סבא) אטנילוב,¹⁶ שהם מונעים על ידי שאיפות אישיות.

בחזciירו הבלתי סאמורסקי את כל השיפורים בתנאי החיים של היהודים ההרריים, תruk הדגשה מיוחדת של פעולת השלטונות בשכונה היהודית של דרבנד. על-פי דיווח זה, הוקמה בשכונה תחנת משטרה מיוחדת וכמקדחה מונה יהודי הררי, הוחל בעבודת הכנה לרשות הביבום ובסילית מספר רחובות, וכן חוברה השכונה אל רשות החשמל.¹⁷ בתזciירו הגיע סאמורסקי, כי דווקא השלטונות של דאגסטאן עשו מעל ומבער למאה שעשו גורמים אחרים לשיפור מצב השכונה היהודית, בעוד הרשותות המרכזיות, שכואורה מגלוות התעניניות במצבם, לא תרמו את חלקן לפתרון הבעיה. הוא תבע מן הרשותות המרכזיות — אם זו ממשלה ברית-המועצות ואם זו ממשלה רספס"ר, אשר הרפובליקה הדאגסטנית הייתה חלק ממנה — להקצתה את הסכומים הדרושים למטרה זו ובהירות בלשון חד-משמעות, כי ממשלה דאס"ר לא תוכל עוד להקצות מתקציבה כספים לכך. תזciירו של סאמורסקי, שהיה במידה רבה תגובה לדין וחשבן של אוסטרובסקי, אף שהדבר לא נאמר במפורש, נועד לשמש חומר רקע לדיוון בנשיאות וצ"ק על מצב היהודים ההרריים בדאס"ר. ואכן בפברואר 1929 התקיימ דיוון מיוחד על מצב היהודים ההרריים בכלל והשכונה היהודית בדרבנד בפרט. המרצה העיקרי בדיון היה זיאמא אוסטרובסקי. בן נושא דברים ו'DALGAT' (DALGAT), שכיהן

13 תעודות, עמ' 289. הדגשה במקור. על פניה זו ושם סבירוב: 'لتאמ את העניין עם המשמעת סקירה מטעם הוועד הפועל של דאס"ר'.

14 תעודות, עמ' 288. ההוראה לשולח את המכתב ניתנה על-ידי מלא מקום של מזכיר וצ"ק — DOSOV (Dosov).

15 נאוזמודין סאמורסקי-אפנדייב (1891-1938) נולד בכפר הררי בdagastan במשפחה רועי צאן. קיבל חינוך מוסלמי קפדי ביותר עד גיל 12 ואז נמלט לסיביר והתוורע לסתורות מהפכנית. ב-1919 שב לדאגסטאן וב-1917 הטריף למפלגה הבולשביקית. ב-1921 מונה לי"ר הוועד הפועל של דאס"ר, בשנות 1934-1937 כיהן כמושיך המפלגה הקומוניסטית של דאס"ר. נאסר והוצא להורג ב-1938.

16 אטנילוב לחם בשורות הפארטיזאנים האדומים בימי מלחמת האזרחים ועם שחרורו פעל להבטחת מצבם של בני עדהו. ב-1925 בא למוסקבה בראש ממשלה של יהודים הרריים משמנעה כפרים בדאס"ר והתلون בפני שלטונות ברית-המועצות על הפליהם.

17 תעודות, עמ' 272.

באומה עת כיו"ר הוועד הפועל של דאסס"ר, במקום סאמורסקי, וו' קארקמאסוב (Karkmasov) ראש-הממשלה (יו"ר מועצת הקומיסאים העממיים) של דאסס"ר. לסייעם הדין הכננו שניים הצעת החלטה, שיעירה מתחזקה במשפט האחرون, האומר: 'כל ההודעות על מצב הפליה של היהודים החרריים בדאסס"ר אין מובסתה [הדגשה במקור]¹⁸. ברם הנשיאות של צי"ק לא השתכנע בנסיבות של המשלחת רמת הדרג מדאגסטאן וקיבלה החלטה שבאה צוין:

בדאסס"ר היו ומתקיימים עד עתה, אם גם במידה פחותה מבעבר, עיוזים במדיניות הלאומית הסובייטית ביחס למוניהם העמלים של היהודים החרריים. על כך מעידים קיומה של אנטישמיות וחוסר מאבק עיקב נגדה. וכן התעלמותם של העובדים האחראים [קריא: הנהנזה] מקיומה של בעיה [מיוחדת] של היהודים החרריים בדאגסטאן.

אילך פורטו בהחלטה שורה של מעשים שיש לנקט לשם שיפור מצב היהודים החרריים, ובכללם:

לנקוט צעדים להכנה דחויפה של תוכנית ותקציב להעברת דלת העם של היהודים החרריים לאדמות [נפת] דרבנד ואדמות אחרות, בייחוד להעברת דלת העם מהמאגאל של דרבנד לשטחים חקלאיים או לחקלאים אחרים של העיר [...] להציג לממשלה וספס"ר לבחון את השאלות המעשיות הקשורות לשיפור המצב של דלת העם היהודי במאגאל של דרבנד.¹⁹

כדי שההחלטה לא תישאר על הננייר, חייבה נשיאות צי"ק את הרשותות של דאסס"ר לדוח אחר שישה חודשים על התקדמות בכיצועה. נסוח ההחלטה העליונה של דאסס"ר, גם לממשלה וספס"ר, לאגף לעניינים לאומיים בוצי"ק ולקומז"ט. הגוף האחרון, שטייף בעיקר בתתיישבות חקלאית של היהודים, הכנן תוכנית מפורטת לשיפור מצב היהודים החרריים, ובها נכלל פרק מיוחד על 'דילול המאגאל בדרכנד', שבו נאמר:

המאגאל — השכונה היהודית בעיר דרבנד — מרכיבת מ-13 אתרי בנייה ובמה 220 חקלות.

הבתים בחלק זה של העיר בניוים לרוב מלכני סמאן,²⁰ הגנות מכוסים באדמה והרצפות הן מחמר. [הבתים] אפלים ואין כל שירותים קהילתיים. [הבנייה] מלבד בודדים, אינם ראויים כלל לדירות. הרחובות בשכונה היהודית אינם

18. תעודה, עמ' 284.

19. שני הצייטוטים האחרונים: תעודות, עמ' 254.

20. אלו לבנים גדולות, לא שרופות, עשויה בוץ. עם תוספה של קש קצוץ או חומר סיבי אחר, ולפעמים עם חוספת של גללים.

סלולים ואינם מנוקזים ובאים גשומים שקוועה השכונה בברון. האשפה וממי השופcinן ברחובות מרעילים את האויר, זורמים אל העיר ומלכלכים אותה.²¹

התוכנית, שפורטו בה הסכומים ומקורות המימון ל'דילול' השכונה היהודית לרבות פיצויים למשפחות שייאלצו לעוזבה, לא ציינה במפורש כי יש לפנות לחלווטין את השכונה אלא שיש לשפר את התנאים בה על-ידי הקטנת הצפיפות. התוכנית נועדה להשתלב גם בהפנייה חלק מהתושבים להתיישבות חקלאית. זו התוכנית הראשונה שהציעה שניוי ראדיקלי בשיקום השכונה ובנה מקופל הרעיון של העברת תושבייה לאזוריים אחרים של דרבנד או להתיישבות חקלאית. התוכנית עורה, קרוב לוודאי, התנגדות בקרבת תושבי השכונה, שהיו קשורים לשכונותם מדורות וחששו מההתרופפהות והקשרים המשפחתיים שתחול עם פיזורם בחלקים שונים של העיר. אולם מאז הועלתה התוכנית בראשית 1929 היא הפכה לקו המנחה של רשות השלטון. 'דילול' השכונה נועד להשתלב בתוכנית רחבה, שעליה החליטה וצ"ק ב-25 בפברואר 1929, והיא אכן דרשה כעבור שישה חודשים לדוחה לה על הצעדים שננקטו ליישום החלטותיה. בלחץ דרישותיה החזרות של וצ"ק²² החליטה ממשלת דאס"ר ב-20 בנובמבר 1929 לאשר באופן עקרוני את התוכנית של הקומז"ט של דאס"ר, שבראשו עמד עתה יהיל מתחוב,²³ לשיפור מצב היהודים ההוריים. בהחלטה זו נאמר בין היתר: 'על הקומיסטריון [מיניסטריון של דאס"ר] לענייני פנים להציג בזמן הקרוב ביוטר תוכנית לדילול המאגאל של דרבנד'.²⁴ מהחלטה זו השתמע אפוא, כי עד סוף 1929, למראות ההחלטה הרבות, לא הייתה תוכנית כוללת על בנייה מחדש של השכונה היהודית בדרבנד. אולם משלב זה ואילך החלו האירועים להתגלגלו, מנגמה לדילול, השכונה היהודית עד חיסולה המוחלט.

21 תעודה, עמ' 231-232.

22 ב-3 בספטמבר 1929 הודיעה נציגות דאס"ר במוסקבה, כנראה בתשובה לבקשה של מזכירות וצ"ק, כי 'הדריוח יוגש ב-5 בספטמבר ועתה נאסר החומר לצורך זה'. אולם על אף ההודעה לא הגיע הדיווח המבוקש, וב-10 בחודש נרשם, כי יש לחכות לדיווח לכל המאוחר עד ה-18 בו (תעודות, עמ' 253). אחרי שגס תאריך זה עבר נשלה ב-23 בספטמבר חזרה למועד הפעול של דאס"ר ועליה נרשם למטרת מסדריות: 'יש להזכיר לתשובה עד 12 באוקטובר 1929' (שם, עמ' 252). ב-13 באוקטובר נשלה תזכורת שנייה (שם, עמ' 239) ואף זו לא ת्रצה. ב-3 בנובמבר 1929 נשלה דרישת שלישית לדוח על התקדמות במילוי החלטה (שם, עמ' 238).

23 יהיאל (יחיל) מתחוב (1888-1943) היה בין היהודים ההוריים המעטים שהצטרף לבלשוויקים, וכבר ב-1918 כיהן כחוקר הסובייט של דרבנד. בשנות 1920-1921 היה פעיל בעבא האדום ובצ'קה. הוא גם פעל ל'סובייטיזציה', של בני עדתו וב-1929 פירסם חוברת 'מדרך לאורתוגרפיה של הלשון התחתית', שבה הטיף להעברת הכתב של שפת היהודים ההוריים לאף-בית הלטני. בראשית שנות ה-30 כיהן כחובע הכללי (פרקוריו) של דאס"ר ועמד בראש הקומז"ט של הרפובליקה. כתוב ביקורת על הספרות היפה בתאתייה-יהודית, ואף הוקיע אחדים מן היוצרים על 'סטיות לאומניות', עסק גם בתרגום של דברי חעמולה מרוסית לתאתייה-יהודית. בשנת 1937 מונה למזכיר של ממשלה דאס"ר וכעבור שנה נאסר ונגראה מת בבית-הסתור.

24 תעודה, עמ' 236. בסיום ההחלטה נאמר: 'את התוכנית הנוכחית להעכיר לווער הפעול של דאס"ר כדי לצרפה לדין וחשבון בשבייל וצ"ק'.

ג. חיסול השכונה היהודית

בעקבות אותה החלטה העביר הוועד הפועל של דאסס"ר ב-25 בנובמבר 1929 אל וצ'י"ק דין וחשבון על ביצוע ההחלטה של נשיאות וצ"ק מ-25 בפברואר 1929 על "מצב האוכלוסייה של היהודים החרריים בדרסס"ר". אשר לשכונת היהודית בדרבנד, נאמר כדורי"ח זה:

בהתאם להחלטת ממשלה רספס"ר מ-8 ביולי ש"ז נפתר והולך שכונת, במקומות שונים, של המאגאל של היהודים החרריים בעיר דרבנד [...]. עתה מתחבצות הפעולות הבאות: בירור מינסת האנשים במאגאל היהודי החררי, המבקשים לעבור לעבודה חקלאית; סקר הבתים ההרושים בעיר דרבנד, הראים לשיקום, לשם יצרת מאגר של שטחי מגוריים בשביל דלת העם של היהודים החרריים; קביעת ערך המבנים הנraudים להריסה באוצר המגורים של החלק האמיד של תושבי המאגאל וכיוצא בזה. אחר סיום עבודות [הכנה] אלה, ינקר הסובייט של העיר דרבנד [העירייה] עצדים הדרושים לקבלת הלואאה בסכום של 310,000 רובל [...] בהתאם לקביעתה של ממשלה רספס"ר. את ביצוע כל הפעולות הקשורות בשיכונים [של חושבי] המאגאל במקומות שונים יש לסיים תוך שניםיים.²⁵

מרין וחשבון זה מתברר בעיליל, כי בשכונת היהודית בדרבנד כמעט לא בוצע למעשה דבר והרשויות של דאסס"ר אף לא ניצלו את הלוואה שהעמידה לרשותן ממשלה רספס"ר למטרה זו. ואכן עקב אותו דין וחשבון הוגש במספר הצעות החלטה, אך נראה כי מגישיהם לא יכלו להגיע לעומק השווה. אי לכך קיבל נשיאות וצ"ק ב-25 בדצמבר 1929 את ההחלטה הבאה:

- (1) לקבל באופן עקרוני את הצעת ההחלטה שהוכנה על ידי האגף לעניינים לאומיים ליד נשיאות וצ"ק.
- (2) את הניסוח הסופי של ההחלטה להטיל על החברים סמידוביץ' (Smidovich) קארקמאסוב ושיגאיב (Shigaev), על סמך חילופי הדעות שהיו בישיבה. במקרה של העדר חילוקי דעתות [של מנטשי ההחלטה],קיים משאל של חברי נשיאות וצ"ק [לשם אישורה].²⁶

אחר מגעיהם בין נציגי הקומז"ט וראשי הממשל בדרסס"ר, קיבל נשיאות וצ"ק ב-10 ביאנוואר 1930 החלטה מוסכמת, ובפתחיתה נאמר:

25. תעודות, עמ' 215-216.

26. ההחלטה: תעודות, עמ' 192. הצעות ההחלטה אחראות שהוגשו — תעודות, עמ' 194-199.

התופעה הכאובות ביחס לדלת העם של היהודים ההרריים, שהיו קיימות עד להחלטה של וצ"ק מ-25 בפברואר 1929, נ.ukרו במידה מסוימת ועקריתן נמשכת. עתה קיימת תשומת לב מיוחדת של ממשלה דאסס"ר ליהודים ההרריים העמליים.

כן צוין בחיוב, כי השלטונות בדאגסטאן 'התוו תוכנית למספר מפעלים למען שיכון של היהודים ההרריים מן המangan בדרכנד. למטרה זו הוקצב [סכום מתאים] מתקציב דאסס"ר [...] וכן פנו לממשלה רספס"ר להקצתה את הסוכומים הדרושים'.²⁷ בהחלטה צוין עוד, כי יש להבטיח שחוצץ חור שנתיים לכל היתר.

גם הפעם תבעה נשיאות וצ"ק לדוחה לה כעבור שישה חודשים על התקדמות ביצוע החלטותיה, אך לאחר שהרשויות בדאסס"ר התהמקו מדיווח בטענות שונות²⁸ נאמר להן מטעם וצ"ק, כי 'במקרה שהדו"ח לא יוגש [...] תעמדו על סדר היום של נשיאות וצ"ק השאלה בדבר איביז'וצ'ה ההחלטה מ-10 ביאנואר 1930'.²⁹ עקב מברק מאיים זה, העבירו רשויות דאגסטאן למוסקבה ב-12 בספטמבר 1930 דין וחשבון ובו פירוט הסכומים שהוצעו על דילול השכונה היהודית. בראיה זה גם צוין כי:

מכספים אלה נבנו ב-1929/30 שלושה בתים, שבהם יישוכנו 350 [כנראה נפשות]. סיום הבתים בשנה זו מתעכב בגל העדר חומרិ בנייה. זאת ועוד, החישובים מהשנה שעברה, של הוצאות והתקציב לבנייה, עללו השנה בצורה משמעותית בגל עליית המהירים של חומרិ הבנייה. בתקציב לשנה הבאה של הסובייט הירוני של דרכנד נכללו הסכומים המתאימים של הוצאות הבנייה כדי שייהיה ניתן לשכן את מספר האנשים שהוזכרו לעיל.³⁰

דין וחשבון זה נשלח בחיפזון רב, בשל הלחץ ממוסקבה, והרשויות העליונות בדאסס"ר שלחו את הדיו"ח כנראה ידעו כי הפרטים המובאים בו רוחקים מן המציאות. כדי לבטא את עצם מפני האשמות, מיהרו נשיאות הוועד הפועל ומועצת הקומיסאים העממיים של דאסס"ר לקבל החלטה המטילה את עיקר האשמה על הרשות המקומית של העיר דרכנד והאחרים לבנייה. בהחלטה זו נאמר בין היתר:

27 שני ה劄יטוטים האחרונים: תעודות, עמ' 190.

28 ב-1 ביולי 1930 נשלחה תזכורת לשלטונות העליונים של דאסס"ר והם נתבעו להגיש את הדיו"ח המתאים עד העשרה בחורש, אולם לאחר שהתשובה בושחה לבוא, תבעה נשיאות וצ"ק לדוחה לה לא יותר מ-10 באוגוסט (תעודות, עמ' 189-188). על פניה אלה השיבו שלטונות דאסס"ר, כי עתה מתקבצת בדיקה יסודית של כל העניינים הקשורים במצב היהודים ההרריים ורק לאחר קבלת תוצאות הבדיקה, הם יוכלו לדוחה לשלטונות מוסקבה (שם, עמ' 185, 187, 189). משבתו של שלטונות מוסקבה כי הרשות בדאסס"ר נוקטו טבחת, הם שלחו ב-28 באוגוסט 1930 מברק, כי בדיקת הדיווח נדחתה עד 10 בספטמבר.

29 תעודות, עמ' 184.

30 תעודות, עמ' 174.

אנו קובעים, כי הסובייט העירוני של דרכן, מוסדות הבניה והמשק העירוני לא מילאו אחר הוראות הממשלה בדבר בניה בתים בעיר דרכן, לשם דילול המางאל היהודי, וגילו יחס ביורוקרטי לעניין זה. [על סמך זה]:
 (א) ליפה אה כוחו של התובע של דאסס"ר לגשת מיד לחקירת העובדות שצווינו על-ידי הוועדה הממשלתית בדבר יחס מתועב למילוי הוראות ממשלה דאסס"ר לדילול המางאל היהודי, שבאו לידי ביטוי בדוחית סיום הבניה וכו'. את האשמים להעמיד לדין פלילי.
 (ב) לשם זירוז בניה בתים חדשים, המועדים לתושבי המางאל היהודי, להציג לאגף הבניה של דאסס"ר לשלווח מיד מהנדס מיוחד לדרכן.
 (ג) לחייב את אגף הבניה לדיוור של אגסטאן להשלים את בניה מס' 1 עד פברואר 1931 ובית מס' 2 עד 13 ביאנואר 1931.
 (ד) להציג לסובייט העירוני של דרכן להכין לא יאוחר מיאנואר 1931 תוכנית מעשית לשיכון מחדש של תושבי המางאל היהודי, אם בכוחם חדשים, אם באיכלוס דירות ישנות ואם על-ידי הקצת חלקות קרקע לבניה.³²

החלטות אלה אפשרו לרשות العليונות בדאסס"ר להעיר למוסקבה ב-13 בנובמבר 1930 השלמות לדין וחשבון הקודם, ובגן צוין, כי עיריית דרכן חייבת להכין תוכנית דיור לתושבי המางאל, תוכנית בניה של בתים חדשים לשנת 1931 ולהבטיח התחלת והמשך תקין של הבניה.³² משבחר אפוא, כי עד סוף 1930 נעשה מעט מאוד, אם בכלל, להעברת תושבי השכונה היהודית לדרכן לדירות אחרות. אך האחריות למחדל הוטלה עתה בעיקר על העירייה. ואכן ב-11 בנובמבר 1931, יומיים לפני העברת הדור"ח המשלים לשטונות המרכזיים במוסקבה, העירייה הרשות לביקורת (Rabkrin)³³ של דאסס"ר לחובע של הרפובליקה המליצה לפחוח בחקירה נגד כל אלה שהובילו ביחסם ההחלטה לשיפור מצבם של היהודים הערריים. התובע נדרש להשלים את החקירה תוך עשרים יום ולהעמיד את האשמים לדין. ב-2 ביאנואר 1931 דיווח התובע הכללי של דאסס"ר, שוסטוב (Shustov), כי 'בעניין הבניה בדרכן' החקירה למעשה של דאסס"ר, כרמ השטונות המרכזיים במוסקבה, שהיו אמורים על דיווחים לא אמריתים, ביקשו גם מנציג הקומז"ט בדאסס"ר, פסחוב, להגיש להם דין וחשבון משלו על הפעולות בקרב היהודים הערריים. דין וחשבון שלו כתוב פפתוח:

תעודות, עמ' 75. 31

תעודות, עמ' 165. 32

Rabkrin (ראשייתבוחות של החקירות המרכזיא inspeksiia) הוא מוסד ביקורת המדינה, שהוקם ב-1920 והתקיים עד 1934. בשנות 1920-1922, עד לכינון מוסד החקישה, עסק ראבקрин גם בפיקוח על מערכת המשפט. אחר כך התמקד ב ביקורת המינהל, ובძמכותו היה להפסיק פעולות שלטוניות כמו גם להגיש תביעות נגד אנשי מגנון שעברו על החלטות הרשות.

תעודות, עמ' 123. 34

בchalata vtsiyik מ-10 ביאנוואר 1930 houtz loued ha-pouel shel Dass"R volemmashla that respet"r le-ha'atz ah ha-dilol shel ha-mag'al ha-yehudi b'Droband. ho-chalat shel houd ha-pouel shel Dass"R la-habtich, ci ha-dbar ybuz chuk shnayim. le-miyyos ha-hchalata shel vtsiyik vomeeshla that Dass"R [ha-oka'zbo ha-kaspi'im ha-mata'aimim sha'otom mafret ha-kotav]. nusaf le-k'n houz la-mashla that Dass"R lnkotz tzadim mata'aimim le-shem ko'operatzia b'kerb toshbi ha-mag'al ha-umlim, cdi ligais ba-amutzot m'kira'at maniot 10,000 rovel le-bnayit dirot [...] lfi tovnia shel ha-sobiet ha-yehudi l'shat 30/1929, nku'ci yi'obtach shetach diyor l-320-350 ai'sh ha-mag'al, shlesm k'k'hi zri'icim li-hibnot [...] shlosha batim: bi't mas' 1 b'rhot ha-internatzional shel'i; bi't mas' 2 l'did shuri shora; vbi't mas' 3 [b'rhot] zhamtchesh [...] af shlepi ha-hesam [...] b'niyat shloshat ha-batim hi'tha zri'ica la-hastim bi'1 b'dצember 1930, hori m'badikot shel vudra m'mashlita ha-tavor [...] ci ha-uboda la-a'tsotim b'mo'ad ha-nku'v [...] mtsav b'niyat ha-batim b'she'il d'la'at ha-um min ha-mag'al ha-yehudi b'k'ir Droband ho'a li-yom 2 b'ianuar 1931 zdalken: ha-bita l'did shuri shora: (1) ha-oka'z kiryot le-sheti k'omot; (2) ha-nucho k'orot bein sheti k'omot; (3) ha-nucho ha-k'orot shel ha-k'oma ha-shniyah; (4) ha-oka'z ardi ha-dalotot v'ha-chlonot; (5) ha-oka'z ha-k'orot. bi't b'rhot arbelinski le-shuber: (1) ha-oka'z kiryot le-sheti k'omot; (2) nbeno ha-tikrot; (3) cosha ha-gag; (4) ha-oka'z ha-dalotot v'ha-chlonot; (5) nusa'ha tivah p'ni'imi. ul ha-bita shel'i — zhamtchesh — ain natanim.³⁵

ha-hatuninot shel ha-mosdot ha-shonim b'sh'vona ha-yehudit b'Droband, v'buk'er ha-kirah achdim m'aneshi ha-mengnon b'uir ul-idi ha-tobut shel Dass"R, ha-gviora, k'ro'b lo-dai, at ha-uvinot m'atz aneshi ha-mengnon clifi toshbi ha-sh'vona. uvinot zo ba'a l'id bi-tori b'airou'i p'ber'or-meras 1931. b'horo'f ha-ksha ba-otah shor m'tsor b'nafet b'Droband, camo b'urim achrot, v'ha-rishiyot ha-makomiyot ha-ni'cho, ci ha-yehudim ha-horrim aguro b'motz g'dola shel d'lek cdi la-hafk'ut at machiro. m'tok ha-ni'cho zo, ha-oka'z ha-sh'vona b'cohotot mo'ivim v'nu'ar ba ha-chifush m'bi't la-bita. ha-chifush, asher b'mahalco nmaz'or rak cmotot zu'erot shel d'lek sh'aguro toshbi ha-sh'vona le-shimot ha-p'reti, nu'ar tok sh'itufa' fa'ula bein m'fak'd ha-mashatra b'makom, m'k'bi'ha-sh v'habri ha-urie. ha-chifush ha-chrid at sh'lattonot Dass"R, sh'maz'or thach unin ha-bochana shel ha-rishiyot ha-makozot shel b'reit-ha-mo'utzot. ain t'ima af'oa, ci ha-rishiyot ha-makozot shel Dass"R sh'halcho mid b'Droband vudra mi-yohada b'rashot Gittinov (Gitinov), zo ha-gisha din v'chabzon ul ha-airou'im. b'ukbota ha-dro'ch kiblu ha-lashcha shel houd ha-dgeshtani shel ha-mefluga ha-komunistit v'oudat ha-bikrot at ha-hchalata ha-bava': b'uni'in ha-chifush ha-moni'i ha-mag'al ha-yehudi b'uir Droband:

לאחר ששמענו את הדין וחשבון של ועדת גיטינוב על החיפוש ההמוני במאגנאל היהודי בעיר דרבנד ובקשר להפסקות בהסכמה של נפט, קובעת היישיבה המשוחפת של לשכת הוועד הדגשטי של המפלגה הקומוניסטית ונשיאות ועדת הביקורת של דאגסטאן:

(1) החיפוש, שנערך רק בחלק היהודי של אוכלוסיית העיר דרבנד, הינו בעל אופי שוביינייסטי ואנטישמי מובהק. שמבייא בהכרח להחרפת היחסים בין בני האומות השונים. בתנאים המיוודים של העיר דרבנד, שבה מצוי מספר רב של סוחרים-ספרדים בקרוב כל הלאומים, הרי החיפוש ההמוני רק בחלק היהודי מטשטש את מהות המעמדית של המאבק נגד היסודות הספרדיים-ז'אנפמניים [nepmanovskie]³⁶.

(2) בראותנו במעשה זה, שהחכץ לעיני המוסדות המפלגתיים והעירוניים של דרבנד, ביטוי בוטה של אנטישמיות ושוביניום, יש לגנות את התנהוגותם של ועדת המפלגה הנפתחי ונשיאות ועדת הביקורת הנפתחית, שגילו קווצר ראות פוליטית בהערכת העניין. יש לציין, כי התובע של דאסס"ר, החבר מתהובב, לא הדגיש די הצורך את המשמעות הפוליטית של החיפוש בהופעתו בפני היישיבה [המשוחפת] של ועדת המפלגה ועדת הביקורת הנפתחים של דרבנד. הוא גם לא גילה נימצאות מספקת בזירות חקר האירופי ולא הודיע על כך לוועד המפלגה של דאסס"ר ולועד המחווי של המפלגה.

(3) נאכמב (Nabmev) – היוזם של רעיון החיפוש לשם התגברות על ההפסקות בהסקחת נפט – הסתפק בהוראה פורמללית וגילו קווצר ראות פוליטית בקביעת עמדה בלחי ברורה וכחסתייעות בחברים הבלתי מפלגתיים בעירייה, מעל ראה של סייעת המפלגה בה.

(4) ראש העיר, דאגאייב (Dagaev), והתובע הנפתחי, פאשייב (Pashiev), התייחסו בצורה ביורוקרטית ופורמלית לחלונות שלعمالים אחדים מקרב היהודים החרדיים בדבר החיפוש שנערך אצלם ובכך טישטו את התפקיד [האמתית] של המוסדות הסובייטיים ו.govifi החקיקות המהպכנית וגילו קווצר ראות פוליטית בכך שלא הערכו את החיפוש כביטוי לאנטישמיות.

(5) מפקד משטרת דרבנד, בארסוקוב (Barsukov), ומפקד מכבי-האש בעיר, גארדן (Garden), בעורכם חיפוש רק בחלק היהודי של העיר דרבנד, גילו יהס של התנשואות לאומנית ועיותם את המדיניות הלאומית של המפלגה והשלטונו הסובייטי.

(6) העתונים 'dagbednota' (Dagbednota) ו'זומתכש' גילו יהס ותרני בהערכת

ב-1921 החליט השלטון הסובייטי על מדיניות כלכלית חדשה, נא"פ (לפי ראשי התבונთ הרוסיים). במסגרת מדיניות זו הותרו המסחר הפרטני הקמעוני וכן מלאכה ותעשייה עירונית. אולם השלטונות הסתייגו מהאנשים שעסקו בתחוםים אלה, שכונו 'ז'אנפמניס', וכך היפלו אותם לרעיה. עם ביטול הנא"פ בשלבי שינוי העשורים, ז'אנפמניס היפה למילת גנאי וגברו הרדיפה נגד בעלי היוזמה הפרטית.

המהות הפוליטית של החיפוש ולא נתנו לשאלת זו את המקום הרואוי לה ולא הציגוה בפני המוסדות המפלגתיים.

היישיבה המשותפת של הלשכה של הוועד הדגסתיани של המפלגה הקומוניסטית וועדת הביקורת מחליטים על:

(1) נזיפה לחבריו הוועד הנפרי ונשיאות וועדת הביקורת של דרבנד, שהשתתפו בישיבה ולא הערכו נכונה את המשמעות הפוליטית של החיפוש ואופיו האנטיישמי;

(2) נזיפה לחבר מתחוב על איזהצגה וכוננה של המשמעות הפוליטית של החיפוש בהבאת העניין בפני הוועד הנפרי וועדת הביקורת הנפריית ואיזהבאת העניין בפני ועד המפלגה וועדת הביקורת של המפלגה של דאס"ר;

(3) נזיפה למערכות העיתונים 'dagbladet' ו'zehmatcsh', משום שעיתונים אלה הסתפקו בפרסום ידיעה קצרה על החיפוש ולא העלו את השאלה בפני המוסדות המנהיגים של דרבנד ודאגסטאן, ובכך טישטו את משמעותו הפוליטית;

(4) נאכמבר, בಗל מתן הוראה כללית לבצע את החיפוש ללא קביעה מדוקית של המצב הפוליטי והנסיבות הפוליטיות של המעשה. קיבל נזיפה חמורה עם זהירות; וכן יש להסירו מעבודה אחרת, להעבירו לתפקיד יותר נמוך לתקופה של שנתיים ולהעבירו לנפה אחרת;

(5) יו"ר הסובייט העירוני [ראש העיר], דאנאייב, והתוכע הנפרי, בgal יחסם הפורמאלי והביודוקרטיאי לתלונות הציבור על החיפוש שנערך אצלם ואי נקיטת אמצעים מתאימים נגד בוצחו נפט, יש להורידם מתפקידיהם ולהעבירם לנפות אחרות;

(6) להציג לתובע של דאס"ר, החבר מתחוב, לסימן מיד את החקירה של מפקד המשטרה, בארסוקוב, ומנהל מכבי-האש, גארדן, ולהעמידם לדין פלילי. את חבר המפלגה בארסוקוב (מפקד המשטרה) להוציא משורות המפלגה.³⁷

ההחלטה חריפה זו, שהביאה לסליק אנשי מגנון מרכזים בדרבנד מתקידיהם ואף להעמדת שניים מהם לדין, עורה, קרובה לוודאי, חששות כבדים בקרב רשותות העיר וגם זירזה את הפעולות לפינוי השכונה היהודית. כפי שמשמעותו מן הדיווח הבא של יו"ר הקומו"ט של דאס"ר, מ-8 בדצמבר 1932:

פינוי מאגאל היהודים ההרריים בעיר דרבנד הצורך להקצות דירות בשביל 425 משפחות (במאגאל התגוררו 450 משפחות, מהן כ-25 משפחות של בעלי-גוף).³⁸

³⁷ תעוזות, עמ' 76. ההחלטה פורסמה בעיתון, אך לא עלה בידי למצוא את הפרטים המדוקים על כר.

³⁸ 'בעל-גוף' הוא תרגום עברי ל'kolak' ברוסית. שימושו איכר אמיד. בשלחי שנות העשרים ובראשית שנות השושים נהיל בברית-המוסדות מאבק חריף נגד בעלי-גוף, ורבים מהם נאסרו.

עד 1931. בניית הבתים שנעודו למפונים מהמאגאל היהודי התחזעה באיטיות כה רבה, עד ש הממשלה דאסס"ר נאלצה להעמיד לדין את האחראים לכך. בשנת 1931 חל מפנה של ממש בעניין זה. שיכוןם של אוכלוסי המאגאל של היהודים החרדיים מצוי עתה במצב הבא: אל שני בתים חדשים שנבנו הועברו [...] 143 משפחות מן המאגאל היהודי, היינו נותרו עוד 282 משפחות. המבנה שהוחל בבנייתו ולא הושלם בשנת 1932 בשל העדר חומרי בנייה – על אף ההחלטה של נשים הווער הפועל של דאסס"ר לסגורו בסוג המבנים שיש לבנותם בצורה נמרצת [udarnye stroiki] ממחינת הקצאת חומרי בנייה – ישוכנו בו 77 משפחות. תאריך השלמת בית זה נקבע ל-1 ביולי 1933. לפיכך ישארו במאגאל היהודי באמצע 1933 205 משפחות. בעוד 30 משפחות מתוכן נועדו לעבר קולחו ע"ש סמידוביץ'. לא פתרה אפוא בעית שיכון של 570 משפחות.

הኮ莫"ט של דאסס"ר סובר, כי שאלת זו טעונה דין מיוחד בפני הממשלה דאסס"ר וניתן לפוטרה באמצעות הדרכים: בניית מבנים חדשים [נוספים] או להקצתם למטרה זו דירות המסתננות כתוצאה מהרחבת הבנייה בשביל עובדים של מפעלי הרכבת. לפיכך ביצוע החלטת וצ"ק בדבר פינוי האוכלוסייה היהודית של המאגאל מחייב:

- (1) השלמת הבניין של 77 הדירות במועד שנקבע, ולשם כך יש לספק את חומרי הבנייה הדרושים. כן יש להעלות לפני הבנק את הבקשה לשחרור הסכומים שהוקצו למטרה זו ולא נוצלו בשנת 1932.
- (2) להקצת שטחי מגורים ל-175 משפחות הנותרות בשכונה לאחר העברת המשתכנים אל הבית של 77 הדירות.³⁹

על סמך חזיר זה, שנכתב בידי יהיאל מתחוב, שכיהן באותה עת כראש הקומו"ט בראגסטאן, דיווחו שלטונות דאסס"ר לוצ"ק ב-10 בדצמבר 1932:

אשר למאגאל היהודי בעיר דרכנד, הרי נשיאות הווער הפועל של דאסס"ר קיבלה כבר החלטה המבטייחה את סיום בניית הבית בעל 77 דירות בין ביולי 1933. שאלת העברתן של 175 משפחות של יהודים החרדיים הנשארים במאגאל לאחר איכלוס הבית בן 77 הדירות תדוען במיוחד נשים הווער הפועל של דאסס"ר, ועל כך ידוחות לכם בנפרד.⁴⁰

הוילו או הוציאו להורג. המונח בעל-גוף התרחב במרוצת הזמן גם כלפי אוכלוסייה עירונית אמידה והפרק למלח גנאי המוסבכה על יסוד חברתי העוין את המשטר הסובייטי.

39. העוזות, עמ' 30.

40. העוזות, עמ' 26.

בעקבות דיווח זה, קיים האגף לעניינים לאומיים בוטי"ק, ב-20 בדצמבר 1932, התייעצות מיוחדת על מצב היהודים החרריים והשתתפות בה נציגים של הקומז"ט של ברית-המועצת ושל ממשלה דאסס"ר. בחלטות שנתקבלו בתום התייעצת הוטל על טאקוב (Takoev), סגן מנהל האגף לעניינים לאומיים, לבחון במילוי את מצבם של היהודים החרריים בעת ביקורו בדאסס"ר.⁴¹ ב-2 במרץ 1933 החליטה נשיאות וצ"ק לשולח לדרבנד אדם כדי שיסייע לבחירות מחדש [של הסובייט המקומי] ויפעל לשיפור הפעולה הארגונית של הסובייט בקרב המונימ'.⁴² שליחת שליח מיוחד ממוסקבה לעיר נידחת זו הייתה מושם הצעת איזאמון לעסקנים המקומיים וגם לרשויות של דאסס"ר. סביר להניח, כי חוסר האמון מצד שלטונות מוסקבה כלפי הרשותות בדאסס"ר בכלל ובדרבן בפרט ניזון לא מעט מן ההתרחשויות שהיו קשורות ביודים החרריים. אין תימה אפוא, שככל שהמוסדות העלונים של ברית-המועצת הגבירו את התעניניהם במצב היהודים החרריים, כן הגיבו שלטונות דאגסטאן — אשר לעיתים קרובות התערכות מגביה גרמה להם אי-נוחות — את לחם לפירוק מהיר של השכונה היהודית בדרבן. החלטה ברוח זו קיבל הוועד הפועל של דאגסטאן ב-8 באפריל 1933, אך על ההחלטה כתוב סגן היור של וצ"ק, בנוסח הראשון של מכיר שנועד להישלח לדאגסטאן, את הדברים הבאים: 'החלטתכם [...] בדף העברתם [של תושבי] המאנגולlia בلتיה חוקית ואינה הגיונית'.⁴³ אך לאחר שיקול נוספת הוחלט למחוק את הגינוי הבוטה של ההחלטה האמורה מן המברק הרשמי. סביר להניח, כי ההמרה שעוררה ההחלטה האמורה בקרב השלטונות העלונים של ברית-המועצת לא נעלמה מידייעת ממשלה דאסס"ר, שהיא לה נציגות במוסקבה. אך ככל שהתחדרו היחסים בין הרשותות בדאסס"ר לבין הרשותות במוסקבה, ופרשנות היהודים החרריים הייתה אחד הגורמים לכך, גבר הלחץ על תושבי השכונה היהודית בדרבן ונתרכזו התנצלויות מצד השלטונות המקומיים נגד היהודים החרריים בdagstan בכל.

אחדים מן היהודים החרריים הגיעו על התנצלויות אלה בתלונה לנשיאות וצ"ק. תגובת הנעם לתלונה זו לא איתה לבוא וחיבכה התערבות ישירה של וצ"ק, שלחה לוועד הפועל של דאסס"ר, ב-14 באפריל 1933. מברק בזוז הלשון: 'לפי הידעות שהגיעו אלינו נודפים [היהודים החרריים] שחתרמו על התלונה על פעולות השלטונות המקומיים. לשם בדיקת התלונה נסע [לדאgstאן] מפקח מטעם ועדת הביקורת המרכזית (TsKKRKI) ויוצא מדריך של נשיאות וצ"ק, להפסיק את הרדייפה'.⁴⁴ אך בטרם הספיקו השליחים של השלטונות המרכזיים להגיע למקום ולבדק את המצב לאשוו, הגיעו כנראה זעקות שבר של יהודים החרריים מהשכונה היהודית של דרבן

41. התייעצות: *תעודות*, עמ' 24, 25. החלטות: שם, עמ' 21.

42. *תעודות*, עמ' 3.

43. *תעודות*, עמ' 14.

44. *תעודות*, עמ' 15.

שהוציאו מכתיהם. לפיכך שלח סגן המזKir של וצ'יק, נורמакוב (Nurmakov), ב-3 במאי 1933 את המברק הבא: 'להפסיק את ביצוע החלטתכם נ"ר אפ 724/7 בדבר פיני המanganal היהודי עד לביקורת העניין על-ידי נשיאות וצ'יק'.⁴⁵ על מברק זה השיב מזKir הוועד הפועל של דאסס"ר בمبرק, ב-5 במאי 1933: 'שיכון חדש של [תושבי] המanganal היהודי הושלם בעקריו'.⁴⁶ 'בעיקרו מלמד, כי בהשלחת המברק עדרין לא הרשלמה העברת היהודים החרדיים מהשכונה היהודית והمبرק גורעד להוריד את החלץ מצד המוסדות המרכזיים של ברית-המוסדות נגד הצורה הגסה שבברוצעה העברת היהודים משכונתם. ואכן על התנאים שבהם שוכנו מפוני השכונה היהודית בדרבנד מעיד דיווח של המדריך המיעוד מטעם וצ'יק, מ-29 ביולי 1933:

לשם מימוש הסעיף השני של החלטת נשיאות הוועד הפועל של דאגסטאן, נשלחה לדרבנד ועדת ממשלתית מיוחדת, בפיקוח הישיר של ראש ממשלה דאגסטאן, החבר מאmdbekov (Mamedbekov). כדי לזרז את העברת התאתיים⁴⁷ העמלים מן המanganal ולארגן שם מקוםobilוי תרבותי לעמליים, לשם שיפור מצב האוכלוסייה [...] בעיר ולהביא את העיר כולה למצב סאניטרי נאות. הוועדה עשתה באמצעות הסובייט העירוני עבודה רבה, בהעכירה בחודש אפריל 204 משפחות של חתאים לדירות חדשות, חלקם לבתים חדשים וחלקם לבתים ישנים שעברו שיפוץ. [...] אולם בפועל זה קיימים פגמים: (א) הבתים החדשים [שבהם שוכנו מפוני המanganal] לא טוויחו; (ב) התנורים בלתי תקינים וכותזהה מכך בכל הפרוזדורים והמרפסות נבנו חנורים. המסתכנים מבחינה רפואיות; (ג) [...] אין בת-שימוש מספקים [...]. עתה נותרו במanganal היהודי [...] משפחות שכיניהם למען דירות [...] הבניה לדירות בדרבנד מתבצעת באיטיות רבה והבitch בין 77 הדירות [שתחילה גורעד לחלק של השכונה היהודית] נמצא במצב שהיה בו בשנת 1932.⁴⁸

מדיווח זה משתבר אפוא, כי בבית בן 77 הדירות, שעליו נקבע רשות, נראה לא שוכנו היהודים החרדיים. אלה רוכם שוכנו בדירות ישנות שהותאמו בחיפוין לדירות בלישיותם בהן הסידורים הכרחיים. עם העברת המשפחות המרומות שנשאו עדרין בשכונה באמצעות שנת 1933 אכן חוסלה השכונה היהודית בדרבנד, על אף התנגדות תושביה.

45. תעודות, עמ' 13.

46. תעודות, עמ' 12.

47. התאחים הם שכט מוסלמי המתגורר באותו אזורים שהיהודים החרדיים מתגוררים בהם, ויש אומרים שמוצאים מן היהודים. בראשית שנות השלושים החלו השלטונות הסובייטיים לבנות לעתים גם את היהודים החרדיים 'אתאחים', מסווגים שהם מדברים תאחית-יהודית ובוקר מתחון מגמה לנתק בORITY האפשר את היהודים החרדיים מן העם היהודי. על נושא זה בהרחבה — ראה: אלטשולר, עמ' 16-17, 129-132.

48. תעודות, עמ' 4-5.

סיכום

תיאור ההשתלשות של פינוי שכונת היהודים בדרבן, כפי שהוא משתקף בתיקי הוועד הפועל של ברית-המוסדות, הוא דוגמה קתנה ומהמחייב מספר הבטים בתפקודו של המנגנון הסובייטי: (א) הפער הגדול בין החלטות במרכזה ובין יישומן בשטח. (ב) הדיווח הכלתי מדויק, ולעתים השקרי, אל הממוניים. (ג) הפעלת אמצעי ענישה נגד אישים במנגנון שאיןם ממלאים את ההוראות, וכשל כך מאמץ מצד הרשות המקומיות להשלים במועד את הנתקע מהם, אף אם הדבר בא על חשבו סכלים של אנשים. אכן מכחינת התושבים של השכונה היהודית בדרבן הייתה חסيبة מעטה ביותר להחלטות שנתקבלו במסקבה או אפילו על-ידי הרשותות העליונות בדאס"ר, בחיי היום-יום שלהם קבעה התחנוגות של הרשותות בערים.

מן היבט היהודי, השתלשות הפינוי של השכונה היהודית בדרבן מרמזת על היחס השלילי של הרשותות כלפי היהודים החרדים. יחס שנעשה גרווע יותר ככל שרב המרחק מן המרכז. לעומת הגישה החביבה באופן כללי של הרשותות במסקבה, שבה הייתה מעורבות ישירה או עקיפה של גורמים (קומוז"ט) או אישים (אוסטרובסקי) יהודים, הרי היחס של הרשותות בדגסטאן היה מסוייג בהרבה, ובעיר מרוחקת כמו דרבנד — היה שלילי באופן בולט. עד כמה תופעה זו היא ייצאת דופן, או מהויה דפוס אופייני לתחנוגות של המנגנון הסובייטי — זו שאלת הטעונה בדיקה נרחבת. על כן נראה, כי אין זה מקרה שהיהודים החרדים פנו למרכז בבקשת סיוע, או עוגן הצלה, לנוכח התחנוכיות להם. אולם תלונותיהם בפני הרשותות המרכזיות של ברית-המוסדות החריפו לעיתים קרובות את היחסים בין היהודים ובין המנגנון המקומי וראף הגבירו את התחנוכיות להם. היהודים החרדים בדרבן, ואולי גם ביישובים אחרים, נשחקו אפוא בין חריקות הגלגל הבירוקרטי הסובייטי ובין הניגודים שבין מסקבה לרשויות האזוריות וה מקומיות.

הפניות בביבליוגרפיה

<p>Z. Ostrovskii, 'Evrei Dagestana', <i>Tribuna</i>, Moscow (1927), No. 4-5,
pp. 9-12.</p> <p>מ' אלטשולר, יהודי מורה קאוקאו — חילודות היהודים החרדים מראשית
המאה התשע-עשרה, ירושלים תש"ז.</p> <p>V. Nemirovich-Danchenko, <i>V more</i>, Moscow 1911.</p> <p>M. Pavlovich, 'Sovremennyi Dagestan', <i>Novyi Vostok</i>, Moscow
(1925), vol. 8-9, pp. 12-25.</p> <p>התיעוד המובא במאמר להלן שמור בארכיון הממלכתי של הפדרציה הרוסית
המספר המופיע במאמר זה שמור בארכיון הממלכתי של הפדרציה הרוסית
(Gosudarstvennyi arkhiv Rossiskoi federatsii) במסקבה ורשום תחת
מספר 1285, opis 122, ed. khraneniia 273. התיעוד כולל הוא
מאותו תיק, על-כן בהערות יזכיר: תעוזות ואחר-כך מספר העמוד בלבד.</p>	אוסטרובסקי אלטשולר נמיורוביץ'-דאנצ'נקו פאבלוביץ' תעודות

יהודים ישבו הרים עלייהם חורבות, מצחפם
ירב, חטאים לא עקבם, נברך הקופה ומוארת נאה;
האר פניהם כהאר פניהם ארכנים אשר אין להם בהפטור
וישנה מהאר פניהם יהודים ישבו ארץות אורה;
הנישים רבות וענות, ואת קומתן דבאה להבר
ונורתן ספיר; עיניהם גדיות ישוחקן שהוות בעורב;
פייהן קמן, אף ישר ונאה, שור בשין לבן בחה
ורמות עניהן יפה עיר פאדר; סוף דבר, זה ישות האר
ויפות מראה, (המשך יבוא).
פלטי כושקהטבלטה,

יצאי מהריבע בקוקה. אחרי אשר יצא מפלט למו ונחחו בארץ עלה בראש הזרעים פילד נס אוז ובנחתה כויהודה אשר חז ותגנרט עפי פררי-תננטוב-טישלען מקרב אהיהם, וזרע דעת אל חז — גומע גשו חיל — ויטזט טיסר אסוננס ווואות ישראל בקרבת שבבי עמי קווקז הבלגי קאנס גולובינס לאטנטונט, כפו הבורים ועוד; אבע לא ארבי ימי שלום ומנוחת הנוחרים אשר על אבשאה על ארץם אוזה רפוא אטונת האיכלן נב בקרבת נס קווקז ברם ואש זוחוגע עשי. או נרדפי יהודים שיד הפטע על צלאחית ויהיו למשפה להטפת ערבי העربם, ורפסת מלחם ביהור העשורים וטבלת מרכז העם נאכט לבא בברית אמונה האומלן עד כי נס הרים וצצאן בוויי משפחות רבתה של הממלכנית בושבי * המתקומם רשותה ויחס אבות דמיעות כי מוצאן פורע הזרעים, אך למחרת כל הרדיפות האלו וארב הרוג ואבחון בשאר הלאן רב